

OM Audiovizuālais krājums

Esmu Lelde Neimane. Vēsturniece. Jau studiju laikā uzsāku darbu Okupācijas muzejā ar audiovizuālo krājumu. Kā krājuma glabātājam – mans galvenais uzdevums ir sistematizēt uzkrāto materiālu, lai tas būtu pēc iespējas vieglāk pārskatāms un lai varētu tajā atrast nepieciešamo informāciju, kā arī lai visa dokumentācija, kas saistīta ar to, būtu kārtībā. Tāpat kopumā ir jāpārvalda gan krājuma saturs, gan dažādo datu nesēju praktiskā saglabāšana, kopēšana pieprasītākajos digitālajos formātos. Arī šobrīd, tāpat kā pirms 7 gadiem 1000.ieraksta konferencē, varu teikt, ka tas ir tāds darbs, kas vēl ir ļoti ilgi veicams, jo krājums lielā tempā papildinās. Arī šobrīd ļoti daudz no mana darba laika tiek veltīts tieši krājuma papildināšanai, jo okupācijas laika liecinieki aizvien straujāk iet mazumā.

Okupācijas muzeja (turpmāk OM) Audiovizuālajā krājumā ir :

1. 2000 videoliecības (3550 stundas)
2. 370 videoreportāžas (452 stundas)
3. Audioliecības un audioreportāžas
4. Kino materiāli

Mūsu krātuves dokumentācijai sīkāk pieskāros konferencē pirms 7 gadiem, arī izdalītajās mapītēs varat atrast 2003.gadā tapušo, 2005.gada jūlijā papildināto, rakstu „Video un kinofonofoto krātuves izveide”, kur dokumentācijas lietas ir skaidrotas. Tikai nedaudz vēlos papildināt par videoliecību palīgkrājumu – fotokopijām. 7 gadu laikā elektrotehniskās ierīces attīstījušās tā, ka tās ir kompaktas un viegli pārvietojamas par pieņemamu cenu. Jau ceturto gadu pārfotografēšanas vietā veicam skanēšanu augstā izšķirtspējā, gan uz vietas muzejā, gan ekspedīcijās, līdzīgi ņemot portatīvo datoru un skaneri. Minētajā rakstā nebija atzīmēts par īpaši šim nolūkam lietoto dokumentu – „Fotokopiju akts”. Tas nosaka Okupācijas muzeja lietošanas tiesības.

Videoliecības. Kā tad pārvaldīt un zināt saturu videoliecību krājumam? Kādi stāsti saturiski tad mūsu krājumā atrodas?

Videoliecība – padomju un nacistiskās okupācijas režīmos cietušo personu un nozīmīgu Latvijas vēstures notikumu aculiecinieku liecība uzņemta video kā vēstures avots. Liecību sniedzējs ir cilvēks, kura dzīves gājumu krasi ietekmējusi totalitārā sistēma kādā okupācijas varas laikā (1940 - 1990). Tāda var būt bijusī represētā persona (apcietināta, izsūtīta), trimdinieks no Latvijas II Pasaules kara beigu posmā (1943 - 1945), represijām pakļauti tepat Latvijā bez deportēšanas un tiesāšanas, kāda nozīmīga Latvijas vēstures notikuma aculiecinieks.

1. Mūsu darba pamatā ir t.s. „mazā” videoliecību sniedzēju datu bāze, kurā atzīmēti liecinieku vārdi, uzvārdi, koordinātas, filmēšanas datums un krājuma kasešu numuri. Tā ļauj mums ātri atrast galveno informāciju par videoliecību sniedzējiem.

Balstoties uz šīs datu bāzes datiem, veicu nelielu statistisku pētījumu. Tātad uz 2012.gada

1.martu ir **2000** videoliecības:

- 1) **520** oficiāli zināmi miruši
- 2) Pēc tēmām: (2033 jo vairākiem liecību sniedzējiem atbilst vairāki iedalījumi, piemēram leģionārs un 1949.g. 25.marta deportētais u.c.)

518	1949.g. 25.marta dep. un izsūtījumā dzimušie
374	Latvijas iedzīvotāji dažādos vācu militāros formējumos (policijas bat., leģionāri, gaisa spēki u.t.t.)
204	1941.g. 14.jūnija deportācija un izsūtījumā dzimušie
195	Ne-represētie vēstures aculiecinieki; Represijām pakļauti bez deportācijas vai aresta
189	Bēgļi uz Rietumiem 1944./45.g. (Vācija, Zviedrija);(gan palika trimdā, gan atgriezās LPSR)
129	neklasificēti
89	Dažādu politisku iemeslu dēļ pad.okupācijas tiesātie Latvijas iedzīvotāji
73	Nacionālo partizānu atbalstītāji
70	Jaunatnes pretošanās kustība
54	Nacionālie partizāni un nelegālisti
31	citi deportētie
24	Sarkanā armija (1941-1945)
22	Nacistu laikā arestētie, tiesātie
18	Latviešu kolonijas
13	1941.gada padomju varas arestētie, tiesātie
10	Piespiedu darbs Vācijā (1941-1945)
5	Iedzīvotāju filtrācija 1945.g.
3	Baltvācieši
3	Bēgļi no Latvijas II PK laikā PSRS (1941-1945)
3	Zviedrijas izdotie leģionāri 1946.g.
2	Holokausts – izdzīvojušais ebrejs un glābēji
2	Latvijā palikušo vāciešu deportācija uz PSRS 1945.g.
2	LCP

3) Tautības:

latvieši	1914
krievi	32
vācieši	15
ebreji	11
lietuvieši	8
igauņi	6
poļi	5
ukraiņi	4
anglis	1
zviedri	1
tadžikiete	1
tatāriete	1
austrietis	1
	2000

4) Sarunvaloda:

latviešu	1933
krievu	54
vācu	10
angļu	1
zviedru	1
lietuviešu	1
	2000

2. 1998.gada aprīlī kolēģe, vēsturniece sāka noteikt videoliecību t.s. „Galvenās pazīmes”. Tas ir, klausoties videoliecību, tiek izrakstīti galvenie fakti 14 sadaļās. Pēc šīm iedaļām pētnieks var uzzināt par kādām tēmām, par kādiem cilvēkiem, par kādām ģeogrāfiskām vietām liecinieks stāsta. Visus vārdus un nosaukumus rakstam stāstījuma kārtībā, līdz ar to var noteikt apmēram, kurā laikā par ko runā. „Galvenās pazīmes” A.E.Feldmanis veidoja jau ar domu nākotnē šo informāciju ievadīt speciālā datu bāzē. Un nu tas pagājušo gadu tika realizēts – izveidota speciāla datu bāze, kurā, meklējot pēc noteiktiem vārdiem un nosaukumiem, parādītos videoliecības, kurās attiecīgi šie nosaukumi ir minēti. Šobrīd, jau uz pagaidu telpām muzejam ceram, ka varēsim pieņemt darbā cilvēku, kas veiktu jau noteikto galveno pazīmju ievadīšanu datu bāzē, lai tā sāktu darboties.

Uz 2012.gada 1.martu „Galvenās pazīmes” ir noteiktas 1408 personām (noklausītas ap 2550 stundas).

Neliels ieskats datu bāzē

Pamatinformācija Datubāzē ievadīta tā, lai varētu drukāt krājuma kolekcijas reģistra grāmatu. Tālāk arī pamatinformācija Datu bāzē ir no Galvenajā pazīmēm.

Videoliecības laikā intervētājs jeb videoliecības vadītājs, uzmanīgi sekojot līdzi stāstījumam, atzīmē savās piezīmēs, kādas spilgtas epizodes, īpašus momentus, jaunus atklājumus, pierādījumus. Kamēr tie ir svaigi atmiņā, tos atzīmē speciāli iekārtotā kladē. Kāpēc tas vajadzīgs, vaicāsi? Pie šādas domas mēs nonācām, domājot par tālāku videoliecību izmantošanu. Speciālas epizodes pie galvenajām pazīmēm tiek noteiktas tikai īpašos gadījumos. Lūk, piemērus – Latvijas karoga stāsts okupācijas laikā, 18. novembra svinēšana, Ziemassvētki, Lieldienas, Jāņi un ģimenes svētki izsūtījumā vai lēģeros, tuvu cilvēku nāve, spīdzināšana, dziesmas vai dzeja, padomju ideoloģijas ietekme uz bērnu u.c. Vēl arī pieminēšu, ka katram intervētājam, protams, var būt savas īpašās epizodes, jo katram ir arī savas metodes kā izmantot tās tālākā darbā. Šajā jaunajā datu bāzē šīm epizodēm ir paredzēta sava vieta.

Palīgkrājuma fotogrāfijas

Ļoti bieži ir arī tādi gadījumi, ka intervētajai personai ir kādas ļoti vērtīgas fotogrāfijas, kuras tomēr nevēlētos atdot pavisam muzejam, bet izmantot atļautu.

Palīgkrājumam ir ļoti liela nozīme. Pateicoties tam, mums ir, bieži vien unikāla, vizuālā informācija par videoliecību sniedzējiem stāstījumā minēto notikumu laikā, par notikumos iesaistītajām personām, kā arī par okupācijas laika sadzīvi, kultūru, modi un citiem aspektiem. Šī videoliecību datu bāze kalpos arī par fotogrāfiju palīgkrājuma datu bāzi. Pateicoties tai, ceram novērst nepilnības fotogrāfiju palīgkrājuma sistematizēšanā. (Iespēja izdrukāt fotokatrīti, apraksti u.c.)

Tātad darba ir ārkārtīgi daudz, ceram, ka jau pagaidu telpās mums būs papildus darbinieks un, atklājot atjaunoto Okupācijas muzeju, apmeklētājiem jau būs iespēja ātrāk un kvalitatīvāk iegūt interesējošo informāciju.

Videoreportāžas

Videoreportāža – *Okupācijas muzeja Audiovizuālo materiālu krātuves darbinieku filmēts notikums, kurš saistīts ar muzeja darbību vai tematiku.*

Diemžēl, Videoreprtāžu kolekcijai nav digitālas datu bāzes. Ir reģistra grāmata, kurā aprakstīts filmētais notikums, galvenie dalībnieki. Darba roku trūkuma dēļ, videoreportāžas nav sīkāk analizētas, kā to veicam ar „Galvenajām pazīmēm” videoliecībām. Arī ar šo OM kolekcijas daļu ir noteikti jādromā veidi, datu bāze, kā informāciju darīt vieglāk pieejamu gan mums pašiem, gan interesentiem.

Dalīšos videoreportāžu satura īsajā apskatā.

Tātad **370** videoreportāžas nozīmē 370 atsevišķi notikumi, fakti:

1. **225** – Okupācijas muzejā notiekošais (no ikdienas muzeja darba epizodēm līdz prezidentu, karaļu apciemojumiem un ievērojamiem pasākumiem. Piemēram, ikdienas darba epizodes, īpaši dāvinājumi muzeja krājumam, izstāžu, ekspozīcijas iekārtošana, izstāžu atvēršanas, visdažādākie tematiskie pasākumi, arī ziedotāju pateicības vakars, deportāciju atceres dienas, OM jubilejas. Šajā skaitā ietvēru arī daudzus grāmatu atvēršanas svētkus OM. Tie tieši vai netieši vienmēr bijuši saistīti arī ar mūsu muzeja virs-tēmu. Atsevišķi vēlos arī pieminēt, ka no 1998.gada ir ļoti neskaidrs OM ēkas liktenis, un līdz ar to mūsu pastāvēšana šeit, Strēlnieku laukumā 1, tādējādi tiek precīzi dommentētas preses konferences, sanāksmes, sēdes kas apspriež minēto jautājumu.)
2. **88** - Ārpus muzeja, piemiņas un kultūrvēsturiski notikumi (Kāds ir kritērijs, lai atšķirtu 2. un 3. sadaļas notikumus vienkārši kultūrvēsturiski notikumi un Latvijas mēroga notikumi? Šajā gadījumā iespējams tas ir mans subjektīvais dalījums, bet ar vairākiem objektīviem parametriem. Tātad 2. sadaļā pieskaitu vairāk vai mazāk līdzīgus pasākumus, faktu un vietu fiksācijas filmējumus, tādus kā: deportāciju, leģionāru, nacionālo partizānu piemiņas pasākumi ārpus muzeja, represēto, nacionālo partizānu, bijušo kara lidotāju salidojumi, II Pasaules kara upuru piemiņas dienas, piemiņas sarīkojumi, piemiņas brīži kapos, piemiņas vietu, plākšņu, pieminekļu atklāšanas deportētajiem, nacionālajiem partizāniem, piemiņas vietu fiksēšana kā tāda, iespējamo okupācijas režīmu terora vietu atklāšanas, apbedījumu atrakšanas, slēpņu meklēšanas u.c. Izņemot Lesteni, Liteni, „Baltie krusti” un „Melnais sliekšnis”, kurus pieskaitītu pie nākamās sadaļas - Latvijas mēroga notikumiem.)
3. **39** - Notikumi Latvijas mērogā (Tie manuprāt ir svarīgi visai Latvijai, Latvijas 20.gs. vēsturei kopumā. Iedalīju šajā sadaļā visu, kas attiecas uz Lestenes piemiņas memoriāla veidošanu, atklāšanu, pārapbedīšanām – tas ir vienots veselums ar lielu nozīmi Latvijas vēsturē. Arī Litenes piemiņas vieta, „Balto krustu” kapulauks, un piemiņas zīme „Melnais sliekšnis” ar uzstādīšanu, atklāšanu ir ievērojami. Uzskaitīšu citus piemērus: Latvijas Robežapsardzības 5 gadu atjaunošanas svētbrīdis, tās karoga

iesvētīšana, O.Kalpaka fonda dibināšana, konkursi "Piemiņas zīme komunistiskā terora upuriem" un "Komunisma upuru piemiņas vietas" izstādes, darbi, vērtējumi, preses konferences, izstādes „ Klusuma zonā” atklāšana Latvijas Mākslas muzejā, E.Berklava 90 gadu jubilejas svinības Kara muzejā un atvadīšanās Latviešu Biedrības namā. Šajā grupā iedalu arī zīmīgas 20.gs. vēsturei veltītas zinātniskās konferences un aktuālas vēstures diskusijas dažādās vietās, kā piemēram, „Mākslas muzeja 90 gadi Rīgas pilī”, „Barikādes barikāžu aizstāvju acīm” (ZA) , „Latviešu leģiona piemiņai” (Melngalvju namā) , "Traģiskā vēsture. Litene un Katiņa - kopīgais un atšķirīgais" u.c.)

4. **8** - Latviešu diasporas aktivitātes un piemiņas vietas ārpus Latvijas (Šajā gadījumā vairākus filmējumus vienā ekspedīcijas reizē apvienoju vienā videoreportāžā. Līdz ar to sanāk: Lielbritānija (divas ekspedīcijas), Bornholma-Dānija, Krasnojarska – Krievija, Kanāda, ASV, Minstere – Vācija, Nīderlande.)
5. **10** - Piefilmējumi OM filmām (OM ir izveidotas 9 dokumentālās videofilmas, kuru veidošanā nepieciešami t.s. piefilmējumi, inscinējumi, lai filma nesastāvētu tikai no videoliecībā uzņemtās t.s. „runājošās galvas”. Kā desmito pieskaitu šodien rādīto dziesmas „ Tikai rozes” videoklipu. Kāpēc tikai 10 – līdzīgi kā ekspedīcijās ārpus Latvijas, neskaitu atsevišķās filmējuma reizes un notikumus, bet visas filmas darbu kopumā. Piemēram, vienas filmas „ Kūjenieks Jānis Pūķis” piefilmējumos ietilpst Liepājas karostas skati, kadri no Palangas - Lietuvā, folkloras festivāls Lietuvā, vakarēšana Rucavā ar folkloristiem, pirts ainas, Rucavas mūzikas instrumentu muzejs, un arī pēc filmas izveides speciāli veidotā diskusija ar triju speciālistu piedalīšanos. Vēl piemērs, filmas „Prom no mājām” veidošanā veicām piefilmējumus gan izsūtīšanas ainai Vidzemes laukos, skolas somas kadrus arī Vidzemē, skolas solu filmējumi Rīgas skolu muzejā.)

Tas bija dalījums pa tēmām, taču ikvienā no izdalītajām grupām var filmējumus sadalīt pēc nozīmības un unikalitātes. Tādi nozīmīgi un unikāli filmējumi ir katrā no iepriekš minētajām grupām.

Diezgan bieži novērots piemiņas zīmju atklāšanās, ka Okupācijas muzejs ir vienīgais, kas fiksē šos notikumus. Arī konferencēs un aktuālajās diskusijās ne viss paliek vēlāk uz papīra.

Noslēgumā, konsultējoties ar kolēģi A.E.Feldmani, parādīšu īsus fragmentus no dažām videoreportāžām. Pirmās divas ir tādas, kas pieder pie 2. grupas – piemiņas vietu atklāšanas nacionālajiem partizāniem. Vērtīgas, jo dokumentē sadarbību ar kaimiņu valstīm, tautām – Igauniju, Lietuvu. Trešais filmējumu fragments būs no 3. grupas – visjaunākā video reportāža - No Latvijas II Pasaules kara laikā nelikumīgi izvesto sakrālo relikviju (Jelgavas Sv.

Trīsvienības protestantu baznīcai piederošā inkrustētā lasāmpulsts un Rīgas Sv. Pētera baznīcas septiņzūburu bronzas svečturis) atgriešana īpašniekiem. Filmēšana gan uz LV robežas, gan Rīgas Sv. Pētera baznīcā.

Paldies par uzmanību un interesi! Lai mums, šī darba zinātājiem un interesentiem, izdodas gudri Audiovizuālā krājuma saturu rādīt plašākai sabiedrībai! Lai visi mēs kopā arī turpmāk cienītu mūsu Latvijas sirmās galvas un paši augtu tālāk garumā un kuplumā, taču noteikti ar stingrām saknēm!